

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: 1. Del : 1812-42

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "1. Del : 1812-42", i Heiberg, Johanne Luise: *1. Del : 1812-42*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 73. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibfr05val-shoot-idm139983404503456.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: 1. Del : 1812-42

KAMPE FOR FRIHEDEN.

Herman gjorde mine Forældre begribeligt, at de maatte flytte hen til et Sted, hvor jeg kunde indstudere de mange Roller, jeg nu ideligt havde at læse paa. De flyttede da fra Pilestræde til Vingaardsstræde, hvor et lille Kammer blev mig indrømmet til eget Brug. Herman besørgede de faa Meubler, den lille Stue kunde rumme, og hans elskværdige Søster, som han havde gjort mig bekendt med, var saa god at forsyne Stuen med en broderet Kakkelvonnsskjærm og en Claverstol, Gaver fra hin Tid, jeg bestandigt har bevaret og endnu den Dag i Dag er i Besiddelse af. Dette Gode, at have mit eget Værelse, var mig paa een Gang kjært og ukjært; thi jeg ønskede ikke at være ene med Herman, og dette var nu uundgaaeligt. I det lille Rum sad jeg ofte og fældede bitre Taarer, paa samme Tid som jeg indstuderede den ene lystige Rolle efter den anden. Kom nu Herman, forøgedes min Fortvivlelse snart over hans Venlighed, snart over hans Bebreidelser for Mangel for Godhed for ham. De lyse Øieblikke i min Tilværelse vare, naar jeg sad i den Heibergske Kreds hos hans Moder eller var indbudet i Wexschalls muntre og livlige Hus, hvor alle Interesser dreiede sig om Theatret, hvor alle Samtaler gik ud paa den Kunst, der holdt min forkuede Sjæl oppe. saa jeg ikke gik tilgrunde i mine for min Alder unaturlige Forhold. Alle i denne Kreds viste mig en Opmærksomhed, som jeg endnu tænker paa med Taknæmmelighed; og sjelden var der nogen Fest i dette Hus, hvori jeg ikke deltog. Desuagtet plagedes jeg ofte af Tvivl, om jeg ogsaa var ret velkommen, og om man ikke taalte mig af Medlidenhed. Saaledes erindrer jeg en mig uforglemmelig Juleaften. Min ældre Kunstsøster havde indbudet mig til Julefest; jeg var henrykt derover, thi jeg kjendte kun et Juletræ af Andres Fortælling. I vort triste Hjem havde aldrig Julestjernen glimret i Toppen af noget Træ. Da jeg var indbudet uden min Søster, havde jeg ikke havt Mod til at underrette min Moder derom, men opsat at omtale denne Sag til det sidste Øieblik. Jeg stod nu om Eftermiddagen i Begreb med at bede om Tilladelse til at gaa, da min gifte Søster i samme Øieblik traadte ind ad Døren med sin lille Pige og sagde: "Jeg vil blive hos Jer i Aften." Nu vidste jeg, at en Bøn om at gaa ud, naar hun en enkelt Gang kom i Besøg, vilde blive afslaaet. Og jeg taug. Dog, imedens jeg sad og talte med min Søster, tænkte jeg paa Julefesten i det Wexschallske Hus, hvortil jeg havde glædet mig saa meget, og det var mig ikke længer muligt at tilbageholde mine barnlige Taarer. "Hvad græder du for?" udbrød hun forundret. Da vi i dette Øieblik vare ene i Stuen, betroede jeg hende den Glæde, som jeg var paa det Nærmeste ved at gaa glip af. "Din Nar!" svarede hun, "hvorfor 74 sagde du ikke dette strax? Jeg skal nu bede Moder om at lade dig gaa derhen." Hun gik derpaa ud i Køkkenet til min Moder, der med et noget fortrædeligt Ansigt kom ind og sagde: "Ja, saa gaa da!" Min godmodige Søster hjalp mig nu i min Stads, og sjæleglad begav jeg mig til det Wexschallske Hus, der laa i Nærheden af vort. Men aldrig saa snart var jeg ene paa Gaden, før de sædvanlige sygelige Skrupler opstode hos mig. Jeg forestillede mig nu, at Madam Wexschall af Medlidenhed havde indbudet mig, at hun og det øvrige Selskab maaske gjerne saae, at jeg blev borte o. s. v. Under disse Reflexioner naaede jeg til hendes Port i Laxegade. Jeg saae op ad Huset. Alle Værelser vare oplyste, og mit Hjerte begyndte at banke af Frygt og Glæde. Jeg gik op ad Trapperne og stod nu udenfor hendes Dør; jeg hørte Lystigheden indenfor, kjendte mange af Stemmerne, men havde ikke Mod til at trække i Klokkestrengen - jeg ligesom gøs ved Tanken om den Alarm, Klokken vilde gjøre. Den Undseelse, der saaledes overfaldt mig i Forening med min Frygt for ikke at være velkommen, gjorde, at det tilsidst var mig umuligt at trække i denne Streng, hvis Lyd vilde have aabnet mig Døren til al denne Herlighed. Og jeg stod - og stod - indtil jeg endelig besluttede at vende om og gaa hjem igjen. Og virkelig gik jeg atter hjem, hvor min Indtrædelse i Stuen ikke vakte liden Forundring. Jeg sagde nu, at jeg havde betænkt mig og vilde hellere blive hjemme hos dem. "Du er dog en underlig En", svarede min Søster, "hvad skulde det nu til?" Imidlertid vare mine Tanker hele Aftenen hos Wexschalls. Næste Dag bebreidede Madam Wexschall mig min Udeblivelse. "Vi ventede paa dig til det Yderste, og Flere, som havde glædet sig til at se dig, vare ganske vrantne over din Udeblivelse." - "Ja", tænkte jeg i mit stille Sind, "hvem der havde været ganske sikker herpaa!"

Jeg var nu 16 Aar og behøver vel ikke at fortælle, at en ung Pige i min Stilling havde mange Tilbedere, saa vel imellem dem, der kjendte mig personligt, som imellem dem, af hvem jeg kun var kjendt fra Scenen - især blandt disse Sidste, for hvem mit tilbageholdne Væsen var ukjendt, og af hvilke jeg blev efterstræbt paa en mer eller mindre heftig Maade. Men hverken hine eller disse kom nogen Vei, hvor stor en Umage de end gjorde sig. De ubekjendte Herrers Efterstræbelser optog jeg altid som en Fornærmelse mod mig og min Stand, og dybt saaret saae jeg heri kun et Tegn paa den Mening, de havde om min Ærbarhed. Iblant disse var en ung for sin Skjønhed bekendt Militair, hvis Kur gjorde mig en Del Bryderier. Paa hundrede Maader vidste han at faa Vers og Breve praktiserede til mig. Disse Breve indeholdt bestandigt Forsikringen om de bedste og reneste Hensigter. Jo mere Modstand han mødte, des heftigere bleve hans Forsikringer, og han tilbød mig nu skriftligt ligefrem sin Haand og sit Hjerte. Hans ivrigste Bøn 75 gik altid ud paa blot een Gang at turde tale med mig, hvilket han imidlertid aldrig opnaaede. Han havde med megen Umage vundet en af mine Brødre for sig, og denne Broder troede fuldt og fast paa Ærligheden af hans Ord og Tilbud. "Du kan jo dog gjerne tale en eneste Gang med ham," sagde min Broder, "han er saa smuk og mener dig det oprigtigt." Min Moder havde ofte givet hans Bud Brevene uaabnede tilbage; men Intet hjalp, han blev ved. En Dag sendte han mig en elegant Æske med udmærkede Smykker af en besynderlig Form; Alt var formet som Blomster; Stenenes forskellige Farver vare benyttede som Blomsterblade. Nu blev min Moder for Alvor vred,

tog Æsken, gik hjem til hans Moder, overleverede hende den og bad hende formaa sin Søn til at lade mig i Fred. Dette hjalp. Hvad der siden blev af disse Smykker og deres Giver, skal jeg længer hen fortælle. Jeg vil ikke trætte med at omtale, hvor ofte jeg var Gjenstand for Efterstræbelser af lignende Art, dog har man vist neppe nogen Forestilling om, i hvilken Grad en ung Pige, som ret har Publikum for sig, fristes fra alle Kanter. Gamle og Unge kappes om at komme i Bekjendtskab med en saadan ung Skuespillerinde, især naar hun er af ringe Stand og ikke har et Hjem, der indgyder dem Respect. Mig fristede alt dette intet Øieblik. Min dybe Tungsindighed - som disse Herrer ikke havde Anelse om - i Forening med en høi Grad af Æresfølelse gjorde, at jeg uskyldig og uberørt gennemgik alle disse Fristelser, for hvilket jeg aldrig nok kan takke Gud. Med Sandhed kan jeg i min ældre Alder sige, at jeg ikke har det Mindste i denne Retning at bebreide mig, medens jeg ofte med Forbauselse maa tænke tilbage paa den Kraft og Bestemthed, jeg i saa ung en Alder lagde for Dagen. Intet Raisonnement laa til Grund herfor, men kun en umiddelbar Takt og Pligtfølelse. Det faldt mig aldrig ind, at det kunde være anderledes; og derfor vandrede jeg den rette Vei ved Guds Hjælp uden at se til høire eller venstre. Naar man kun kjender to Moralbegreber: Ret og Uret, og troskyldig handler derefter, saa slipper man let forbi alle Skjær. Hvor Raisonnementet er mere udviklet, hvor man saa at sige kan plaidere for og imod, hvor man kommer ind paa alle disse Veltalenhedsgrunde, der undskyldte vore Forvildelser, der bliver det vanskeligere at undgaa Fristelser og Overtrædelser, som man tidligt eller sent vil angre. Jeg var, Gud være lovet, for uudviklet og havde et eget Talent til at være uvidende og ikke se og høre, hvad der foregik rundt om mig. Jeg saae og hørte vel, men jeg gjorde mig ikke rigtig Rede for, hvad jeg saae og hørte, og blev derfor uskyldig og beskeden i Tanke og Gjerning. Med dyb Taknemmelighed har jeg ret følt i mit senere Liv, at ikke mig tilkommer Æren for alt dette; jeg tror paa - og føler mig lykkelig ved denne Tro - at et kjærligt Forsyn sætter en Engel ved vor Side og siger til denne: "Viis hende Vei, hun er forladt og trænger til en Fører."

76

Ved Theatret fulgte Lykken mig i den ene Rolle efter den anden. Publikum var nu engang forgabet i mig. Mine Venner, Heiberg og hans Moder, deres Venner, Wulffs, Wexschalls, alle kappedes om at vise mig Opmærksomhed og Velvillie, men ingen i høiere Grad end Herman. Min Fødselsdag stod for Døren, og jeg ængstedes for, hvilken Gave jeg skulde modtage af hans Haand.

Om Morgenen den 22de November sendte han mig et meget smukt Sybord. I Laaget var anbragt et Speil. Ved nøiere at betragte Bordet opdagede jeg en lille Fjeder under Speilet, jeg trykkede paa den, Speilet sprang tilside og - hans Portrait var indfattet i en lille Fordybning, der skjultes af Speilet, naar dette var lukket. Min Søster Amalie og mine Forældre udbrøde: "Nei, hvor det ligner ham! Det var da deiligt! Er du ikke glad for denne Overraskelse?" Ved dette Bords Komme var jeg strax blevet noget beklemmt om Hjertet; ved derpaa saa uventet at se hans Billede - og især ved at høre de Andres Opfordring til at ytre min Glæde derover, var det mig ikke længere muligt at tilbageholde mine Taarer. Alle saae forundrede paa mig. Min Moder skjendte og sagde: "Du maa skamme dig! Det Menneske gjør Alt for at glæde dig, og du lønner ham kun med Utaknemmelighed!" Ak! havde jeg dog kunnet tale og forklare hende min Sorg! Men Undseelsen, Frygten for en voldsom Scene, for at blive misforstaaet, Umuligheden for mig at udtale mine Tanker i denne Sag, alt holdt mig tilbage og lukkede min Mund. Om Eftermiddagen kom Bordets Giver, og nu blev - til min store Sorg - min fjantede Opførsel, som de kaldte det, fortalt ham med alle Omstændigheder. Han kastede et bedrøvet og bebreidende Blik paa mig, og med Taarer i Øinene spurgte han, om det i den Grad var mig imod at modtage Noget af hans Haand, da skulde han ikke oftere plage mig dermed. Jeg taug. "Jeg havde haabet," vedblev han, "at denne Gave ret vilde have glædet dig." Aftenen sneg sig hen, imedens jeg ideligt maatte skjule min Fortvivlelse. Dette Bord voldte mig uafsladelig Kummer og Angest. Hver Gang nogen Fremmed betragtede det, gøs det i mig af Frygt for, at de skulde opdage Fjedren, trykke paa den, og hans Billed derved komme tilsyne. Hvorledes mine Forældre betragtede dette Forhold, kunde jeg aldrig ret komme efter. løvrigt moraliserede min Moder ideligt for mig og sagde, at en ung Piges Ærbarhed og gode Rygte var hendes bedste Klenodie; at hun var som "en nyvasket hvid Kjole - en Plet - og hele Skjønheden er borte." Dette var et af hendes mange Ordsprog, som hun sagde, at hun havde fra sin Moder. Og naar en Fremmed nu og da kom med det Rygte: at jeg var og alt i lang Tid havde været forlovet, hørte jeg hende nu svare: "Aa Snak! Hun er for ung til at tænke paa Sligt; han kunde jo være hendes Fader." Paa den anden Side lagde hun ikke mindste Hindring iveien for, at det fortrolige Forhold, som fra min Barndom af havde fundet Sted imellem ham og mig, vedblev. Jeg antog altsaa, at hendes Svar til fremmede Folks Tale var en List. Undertiden var det vel, som om hun ugjerne saa, at Herman kom, og hun udbrød endogsaa uvillig: "Naa, er han nu der igjen!" Men blev han borte i et Par Dage, var hun vred paa mig og sagde, det var mit mutte Væsen, min uvenlige Opførsel, der stødte ham bort. Jeg vidste saaledes hverken ud eller ind.

Heiberg havde strax efter "Elverhøi"s Opførelse faaet fast Ansættelse som Theaterdigter og -oversætter. Der var altsaa ikke mere Tale om at vende tilbage til Kiel. En Dag sad jeg ene i min lille Stue i Vingaardsstræde, trykket paa Sjæl og Legeme, i mine stadige Grublerier, hvad dog Enden vilde blive paa dette Forhold til Herman, der pinte mig i høiere og høiere Grad; jeg ønskede, at han vilde udtale sig bestemt herom, thi da haabede jeg at faa Mod til at sige ham, at det aldrig havde været mit Ønske at betragte dette Barndomsforhold som bindende for min Fremtid. Men aldrig kom et Ord over hans Læber, som kunde give mig Leilighed til denne Protest. Som jeg nu sad her, kom et Brev til mig fra Heiberg. Med Forundring og Forbauselse læste jeg, at denne udmærkede Mand tilbød mig sin Haand. Han skrev, at jeg vel havde gjættet,

at den Ansættelse ved Theatret, som havde ligget ham saa meget paa Hjerte, kun havde været ham vigtig, fordi han derved var bundet til samme Virksomhed som jeg, og at det ene og alene var for min Skyld, han havde ønsket denne lidet interessante Post; da han aldrig vilde fordre, at jeg for hans Skyld skulde forlade en Kunst, hvortil Forsynet saa øiensynligt havde bestemt mig. Rørt og vemodig læste jeg disse kjærlige Ord. Det var i min Beskedenhed aldrig faldet mig ind, at denne Mands Godhed for mig havde en saa alvorlig Character. Jeg havde i de unge Aar en formelig Skræk for Ægteskabet. I mit Hjem havde jeg været Vidne til, i hvilken frygtelig Skikkelse dette Forhold kunde udvikle sig. Iblandt vore Bekjendte havde jeg set lignende ulykkelige Ægteskaber, saa jeg troede fuldt og fast, at af alle Ulykker var Ægteskabet den allerstørste. Hvem i Verden, som i dette Tidspunkt havde tilbudt mig sin Haand, kunde derfor været vis paa et Afslag. Hertil kom, at jeg jo ikke vidste, hvorledes Herman betragtede sit Forhold til mig, og om jeg ikke havde Ret i min Frygt for, at jeg efter hans Mening ikke mere raadete over den Haand, der blev begjæret. Da tænkte jeg: her har jeg en Leilighed til at faa Hermans Tanker at vide og tillige give ham tilkjende, at jeg anser mig for ubunden. Jeg vil betro ham, men ogsaa kun ham, dette Tilbud fra Heiberg, og bede ham raade mig i denne Sag. Hvis han da siger, at han antager mig som bunden til sig, da vil jeg tale frit og uforbeholdent med ham. Hele Dagen pinte jeg mig med Tanken om den Scene, jeg gik imøde, 78 naar Herman mod Aften som sædvanligt indfandt sig. Jeg forberedte mig paa, hvad jeg da vilde sige til mit Forsvar og til Anklage mod ham og mine Forældre, der havde ledet et stakkels Barn ind i et Forhold, hvis Betydning det ikke kjendte, og som vilde gjøre mig høist ulykkelig, hvis det skulde være bindende for mit øvrige Liv. Aftenen kom og med den Herman. Da vi vare ene, sagde jeg skjælvende til ham: "Jeg vil bede dig raade mig i en Sag. Læs dette Brev og sig mig, hvad du synes, jeg bør svare herpaa." Han læste Brevet, idet mine Øine ufravendt og i største Spænding vare heftede paa ham. Under Læsningen syntes jeg at bemærke, at han skiftede Farve. Forventningsfuld stod jeg med bankende Hjerte og ventede paa, hvad der nu vilde komme. Efter at have læst det lagde han det sammen, rakte mig det tilbage og sagde koldt: "Heri kan ingen raade dig uden du selv. Holder du af ham, saa sig ja." Han greb derpaa sin Hat og gik hurtigt bort; og jeg arme Pige var lige nær. Dagen efter kom han som sædvanligt, omtalte ikke Brevet med et Ord og var, som om Intet var passeret. Heibergs Brev havde ret inderligt bedrøvet mig. Jeg var undselig ved at give denne Mand et Afslag; jeg kunde ikke undvære hans og hans Moders Venskab, og dette, frygtede jeg, blev mig berøvet, naar jeg skuffede den Godhed og Tillid, han viste mig ved at ville knytte sin Skjæbne til mig simple, ubetydelige Pige, der i Alt stod under ham. Og dog var det mig umuligt i dette Øieblik, hvor min Sjæl sukkede efter Frihed, egenraadig at knytte et nyt Baand, om hvis Mulighed jeg i min Ydmyghed ikke havde drømt. Jeg skrev derfor i al Taknemmelighed et Svar til Heiberg, hvori jeg sagde, at dette Tilbud var mig saa uventet, at jeg ikke saae mig istand til at svare herpaa; at jeg følte mig for ung og umyndig til at foretage et for hele Livet saa afgjørende Skridt. Usigelig forlegen afsendte jeg dette Brev til min hengivne Ven. Den første Gang jeg atter saae ham efter dette Brev, kom han mig paa sin ridderlige Maade venlig og utvungen imøde, omtalte ikke med et Ord det Passerede, men lod mig paa en fin Maade mærke, at jeg fremdeles i ham vilde have en trofast og hengiven Ven. Og en tung Sten faldt herved fra mit Bryst.

Ofte i senere Aar ytrede Heiberg sin Forundring over, at det var muligt, at hans hele Væsen og Opmærksomhed ikke ideligt havde sagt mig, hvilke Følelser han nærrede for mig. Hvorledes alle Elskerscenerne i "Elverhøi" indirekte havde været Elskovserklæringer til mig, idet han i disse havde givet tilkjende, hvorledes han opfattede mit hele Væsen; det var ham derfor ubegribeligt, hvorledes hans endelige Henvendelse til mig kunde komme mig uventet. Hvor nær mit Afslag var gaaet ham til Hjerte, sagde han, kunde jeg se af de lyriske Digte, som han lagde i Lauras Mund, da han kort efter skrev "Prindsesse Isabella".